

4. Статистичні звіти «Про склад засуджених» за 2015 - 2019 р.р., підготовлені Державною судовою адміністрацією України URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/
5. Доброзез І.О. Кримінологічна характеристика та попередження незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту (за матеріалами Автономної Республіки Крим): дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2005. 242 с.
6. Зелінський А.Ф.: Курс лекцій. Х.: Прапор, 1996. 260 с.
7. Статистичний звіт «Про склад засуджених» за 2020 рік, підготовлений Державною судовою адміністрацією України URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/_Zvit_2020/
8. Статистичний звіт «Про склад засуджених» за 2016 рік, підготовлений Державною судовою адміністрацією України URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/_Zvit_2016/
9. Статистичний звіт «Про склад засуджених» за 2017 рік, підготовлений Державною судовою адміністрацією України URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/_Zvit_2017/
10. Статистичний звіт «Про склад засуджених» за 2018 рік, підготовлений Державною судовою адміністрацією України URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/_Zvit_2018/
11. Статистичний звіт «Про склад засуджених» за 2019 рік, підготовлений Державною судовою адміністрацією України URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/_Zvit_2019/
12. Статистична інформація. Генеральна прокуратура України: офіційний веб-сайт. URL: <https://www.gp.gov.ua>

Анатолій Черненко,

доцент кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

Анатолій Шиян,

старший викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЕФЕКТИВНЕ ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Стаття 2 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) закріплює завдання кримінального провадження, до яких серед інших віднесено: «...захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень тощо» [1]. Як видно з наведеної цитати, захист держави перебуває серед завдань кримінального процесу. І це не випадково, бо як можна говорити про безпеку держави без боротьби із злочинами, що можуть загрожувати безпеці державі та її громадянам. Саме тому кримінальний процес вважають основним засобом боротьби із злочинами. Важливе місце у кримінальному процесі займає досудове розслідування, від якості якого певною мірою залежить і боротьба із злочинами. Ця частина кримінального процесу перебуває у центрі уваги та постійно удосконалюється. Треба сказати, що реформування кримінальної процесуальної діяльності з метою її удосконалення триває не одне десятиліття і у цьому питанні багато чого зроблено, але, як і будь-яка людська діяльність, вона далека від досконалості. Якщо говорити про досудове розслідування, як важливу складову кримінальної процесуальної діяльності, то слід відзначити, що на сьогоднішній день, досудове розслідування, на наш погляд, перебуває у найгіршому стані порівняно із іншими стадіями кримінального процесу. Такий стан досудового розслідування негативно впливає на весь кримінальний процес, бо, будучи першою стадією кримінального провадження, свої недоліки «передає» наступним стадіям. Саме тому, питання удосконалення досудового розслідування набувають особливої актуальності не лише для кримінального процесу, але й для забезпечення безпеки всієї держави.

Про недоліки досудового розслідування багато вже сказано у чисельних наукових публікаціях, які заслуговують на увагу.

Науковці доходять висновку: «Будь які органи для належного виконання ними свої зав-

вданих та функцій повинні мати належне фінансове забезпечення, кадрове забезпечення, інформаційне забезпечення, матеріально-технічне забезпечення тощо. До основних організаційних проблем досудового розслідування можна віднести: неналежне фінансове та матеріальне забезпечення органів досудового розслідування; неналежне кадрове забезпечення в органах досудового розслідування; неналежне технічне забезпечення в порівнянні з іншими європейськими країнами світу; неналежне інформаційне забезпечення, що проявляється в доволі вузькій співпраці між Україною та іншими державами» [2, с.10]. «На сьогоднішній день все більше набирає обертів проблема нехватки кадрів, в першу чергу, це зумовлено реформуванням як судової системи, так і реформуванням поліції та прокуратури. Так, дана проблема зумовлює велику завантаженість вже діючих слідчих та слідчих-суддів, які не можуть справитися з таким напливом кримінальних справ. За статистикою на одного слідчого приходиться по десять, а то і більше справ. В сьогоднішніх реаліях не поодинокі випадки коли за одним слідчим числиться понад сто справ. Звичайно при таких умовах про повне, всебічне об'єктивне та швидке досудове розслідування не може бути й мови» [2, с. 12].

На наш погляд, всі названі проблеми суттєво позначаються на якості досудового розслідування у негативному плані. До них, на наш погляд, також слід віднести:

- доволі складна, а інколи, на наш погляд, надмірно складна процедура ухвалення кримінальних процесуальних рішень та виконання процесуальних дій;
- відсутність реальної допомоги у технічних питаннях (транспорті, виготовлення документації, фіксуванні процесуальних дій тощо).

До недоліків досудового розслідування також відносять відсутність реальної процесуальної самостійності слідчого, але, на наш погляд, такий недолік не є суттєвим. На нашу думку, самостійності слідчого в цілому достатньо, а ось поваги до думки слідчого, до його роботи та прав явно недостатньо. Права слідчого його думка та рішення для інших повинні бути абсолютно авторитетними. При збільшенні ж самостійності слідчого, він залишиться один перед чисельними проблемами, а головне він стане «крайнім» і винуватим у всьому.

Зрозуміло, обставин, що негативно впливають на ефективність досудового розслідування та й на увесь кримінальний процес багато, але ми хотіли б зосередити увагу лише на окремих, які, на наш погляд, є ключовими.

Надмірне навантаження на слідчих. Ця обставина, на нашу думку, є однією з ключових, яка негативно впливає на ефективність та й якість результатів досудового розслідування. Вона у поєднанні з іншими дуже виснажує слідчих, які вже через півроку роботи на посаді думають про звільнення, а це у свою чергу збільшує навантаження на інших слідчих і вони теж починають думати про зміну роду діяльності, хоча вважають роботу слідчого своєю улюбленою. Надмірне навантаження не дає слідчому часу подумати над планом розслідування, вивчити передовий досвід розслідування, методичні рекомендації тощо.

На думку Басистої І.В., реальна профілактика кримінальних правопорушень, зниження рівня злочинності та відхід від застарілої системи показників є шляхом до ефективних реформ досудового розслідування. Вчена наголошує, що «...лише відхід від системи показників, вжиття ефективних заходів загальної профілактики, а як результат – реальне зниження рівня злочинності сприятиме ефективній, безперешкодній, продуманій процедурі реформ правоохоронної системи в цілому, та досудового розслідування, зокрема» [3, с. 23].

Ми повною мірою підтримуємо цю думку, бо зниження рівня кримінальних правопорушень суттєво знизить навантаження на слідчих та збільшить ефективність їхньої роботи. Також підтримуємо пропозицію відходу від показників, бо як можна одночасно думати про показники (кількість направлених проваджень до суду) і поєднувати це з думкою про захист прав особи чи відпрацювання всіх версій у кримінальному провадженні. На наш погляд, ці речі виключають одна одну і не створюють умов для якісної роботи слідчого та як результат дають підстави негативно оцінювати роботу слідчого, а інколи й його професіоналізм. Тут треба сказати, що ряд вчених стверджують: «... деяким особами, що здійснюють досудове розслідування властива ознака некомпетентності.

Некомпетентність таких осіб може виражатися в неналежному знанні норм чинного законодавства та відповідно в неможливості застосування відповідних норм на практиці. Обумовлено це постійними змінами та доповненнями в законодавство України у зв'язку з реформуванням...» [2, с.13].

На наш погляд, такий висновок вчених не зовсім точно сформульований. Переважна більшість слідчих мають вищу юридичну освіту, котру отримали у спеціалізованих навчальних закладах, котрі готують фахівців для органів досудового розслідування, тому їх компете-

тність не викликає сумнівів. А ось доволі складна процедура досудового розслідування, яка при цьому ще й постійно змінюється є суттєвою перешкодою у діяльності слідчих та ще й у поєднанні з надмірним навантаженням, може привести до помилок у їх роботі. Інколи складається враження, що процедура досудового розслідування виписана так, щоб як можна більше нашкодити слідчому й дати всі шанси підозрюваному уникнути відповідальності, завдати удару по боротьбі із кримінальними правопорушеннями та нашкодити національній безпеці. Прикладів такої процедури можна навести безліч, але нажаль обмеженість у об'ємі не дозволяє це зробити повною мірою. Наведем окремі з них. Наприклад, у слідчого є право на затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, але це право так зарегламентовано, що по суті його немає, бо слідчий тоді коли це потрібно для результатів досудового розслідування, реалізувати його не може. Або візьмемо порядок обчислення строків досудового розслідування. Таке враження, що цей порядок виписаний так, що б слідчий не займався розслідуванням, а лише підраховував строки [4]. Нажаль наведеними фактами проблеми не завершуються, більше того вони поєднуються з чисельними теоретичними проблемами щодо формування доказової бази [5], щодо функції яку здійснює слідчий [6] тощо.

У підсумку, слід зазначити, що досудове розслідування слід удосконалювати, бо без ефективного досудового розслідування забезпечити безпеку держави від злочинних посягань не можливо.

1. Кримінальний процесуальний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88) URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/conv#n2078>

2. Організаційно-правові проблеми досудового розслідування URL : <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/9743/%D0%94%D0%BE%D1%81%D1%83%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B5.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

3. Басиста І.В. Відхід від застарілої системи показників як шлях до ефективних реформ / Актуальні проблеми досудового розслідування: зб. Тез доповідей IV Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 1 лип. 2015 р.). К. : Нац. акад. внутр. справ, 2015. С. 21-23.

4. Черненко А.П., Шиян А.Г. Окремі питання щодо строків досудового розслідування. Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в Україні : матер. XVIII Всеукр. наук. – практ. конф. (м. Дніпро, 28 лютого 2020 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2020. С. 154-157.

5. Талалай Д.В. Щодо окремих проблемних аспектів використання показань, отриманих під час досудового розслідування. Досудове розслідування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення : матеріали наук. практ. конф. (м. Харків, 25 жовт. 2019 р.) / редкол.: В.В. Федосєєв, О.В. Косьмін. – Харків : Право, 2019. С.100-103.

6. Осауленко О.А. Процесуальна функція слідчого. Актуальні проблеми досудового розслідування: матеріали міжвідомчої наук.-практ. конф. (Київ, 5 липн. 2017 р.) : К. : Нац. Акад. внутр. справ, 2017. С.178-182.

Наталія Черняк,

доцент кафедри кримінального процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

Віта Первій,

ад'юнкт кафедри кримінального процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИЯВЛЕННЯ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ЗЛОВЖИВАННЯМ ВЛАДОЮ АБО СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ

На сьогоднішній день одним із пріоритетів для українського суспільства є розв'язання проблеми корупції. Загальновизнано, що корупція створює загрозу як демократичному розвитку та і національній безпеці України. Вона негативно впливає на всі сфери суспільного життя, економіку, освіту, політику, соціальну та правову сфери, міжнародні відносини.